УДК 343.3/.7:343.85:355.426
DOI https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2026.5/45

Теслюк І. О.
https://orcid.org/0000-0001-6016-6422
Одеський державний університет внутрішніх справ

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННИМ ПОСЯГАННЯМ НА ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті здійснено комплексний науковий аналіз теоретичних засад та практичних аспектів протидії злочинним посяганням на життя і здоров'я працівників правоохоронних органів в умовах воєнного стану як фундаментального чинника забезпечення національної безпеки України.

З'ясовано, що в умовах правового режиму воєнного стану функціональне призначення правоохоронних органів розширилося від традиційного підтримання публічного порядку до безпосередньої участі відсічі збройній агресії, проведення стабілізаційних заходів та фіксації воєнних злочинів. Проаналізовано статистичну динаміку зростання злочинів за ст.ст. 345, 348 КК України у 2022–2026 рр. Окреслено ключові кримінологічні чинники підвищеного ризику: значний обсяг нелегальної зброї в обігу, висока психоемоційна напруга в суспільстві та цілеспрямовані дестабілізаційні дії ворога. Особливу увагу приділено теоретичній дискусійності поняття «правоохоронні органи» та визначенню їхнього специфічного суб'єктного складу в системі сектору безпеки і оборони.

Обґрунтовано необхідність адаптації норм Кримінального кодексу України до реалій воєнного часу. Запропоновано визнати вчинення злочинів проти правоохоронців «в умовах воєнного стану» окремою кваліфікуючою ознакою (обставиною, що обтяжує покарання), розмежовано склад злочину за ст. 348 КК України та воєнні злочини (ст. 438 КК України), а також аргументовано доцільність уточнення диспозицій статей і диференціації покарань. Доведено, що протидія посяганням має базуватися на трирівневій системі превенції (загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному). Акцентовано увагу на важливості вдосконалення тактико-спеціальної підготовки, психологічної підготовки та технічного захисту особового складу під час виконання службово-бойових завдань.

Наголошено, що ефективний кримінально-правовий захист працівників правоохоронних вимагає усунення норм-прогалин у КК України зокрема, визнання вчинення злочинів проти працівників правоохоронних органів «в умовах воєнного стану» як окрему кваліфікуючу ознаку або обставину, що обтяжує покарання.

Ключові слова: *правоохоронні органи, національна безпека, державна безпека, воєнний стан, запобігання злочинності, кримінально-правова протидія, посягання на життя та здоров'я.*

Постановка проблеми. Життя та здоров'я людини є найвищими соціальними цінностями, захист яких становить фундаментальний обов'язок будь-якої правової держави. Злочинні посягання на ці блага (такі як умисні вбивства, завдання тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, катування) руйнують суспільну стабільність і вимагають системної протидії на загальнодержавному та локальному рівнях. Однак, окремою небезпечною тенденцією є посягання на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів. Повномасштабна війна та тривалий воєнний стан в Україні висунули абсолютно нові вимоги до захисту держави та публічного порядку. Стійкість системи національної безпеки держави безпосередньо залежить від дієвості її правоохоронного сегменту. Працівники правоохоронних органів сьогодні виконують не лише класичні завдання із підтримання публічного порядку, але й залучаються до стабілізаційних заходів на деокупованих територіях, фіксації воєнних злочинів, евакуації населення та безпосередньої оборони країни, що критично підвищує ризики для їхнього життя та здоров'я.

© Теслюк І. О., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Особливу небезпеку для внутрішньої стабільності становить тенденція зростання насильницьких посягань на представників правопорядку, яка посилюється через високий рівень стресогенності суспільства та значний обсяг нелегальної зброї в обігу. У цьому контексті запобігання та протидія злочинам, передбаченим ст.ст. 345 («Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу») та 348 («Посягання на життя працівника правоохоронного органу...») КК України [1], виходять за межі суто кримінально-правової охорони фізичної особи. Вони трансформуються у фундаментальний елемент захисту інституціональної спроможності держави та її національної безпеки загалом. Більше того, посягання на правоохоронця під час війни є прямим ударом по легітимності та стабільності публічної влади.

Водночас, чинна система адміністративно-правової превенції та кримінально-правові інструменти протидії стикаються з новими викликами. Виникають складні питання кваліфікації та розмежування загально-кримінальних правопорушень від воєнних злочинів, оцінки меж законної відсічі нападам у прифронтових зонах, а також оптимізації тактико-спеціальних заходів захисту особового складу. Превентивний потенціал санкцій ст.ст. 345, 348 КК України в реаліях воєнного часу потребує переосмислення. Захист тих, хто забезпечує правопорядок, є безальтернативною передумовою національної безпеки, що обумовлює гостру необхідність комплексного дослідження теоретичних засобів запобігання та практичних аспектів протидії цим загрозам. Тому, не дослідженими у науковому просторі залишаються концептуальні питання, пов'язані з протидією злочинним посяганням на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що питання правового захисту правоохоронців, зокрема за статтями 345, 348 КК України, розроблялися переважно до 2022 року або без урахування специфіки повномасштабної війни. Хоча в цілому у різні часи проблемним питанням щодо протидії злочинності в цілому було присвячено науковцями досить велику кількість. Серед них: О.Г. Колб, М.В. Карчевський, Ю.В. Луценко, О.С. Тарасенко, В.Я. Тацій, І.М. Копотун, О.О. Кирбят'єв та інші. Однак, попри вагомий внесок науковців у дослідження адміністративно-правових та кримінальних аспектів, недостатньо вивченим залишається питання функціонування цих механізмів в умовах тривалого воєнного стану, що потребує окремого наукового аналізу.

Постановка завдання. Тож, метою статті є комплексний аналіз теоретичних засад та практичних аспектів протидії злочинним посяганням на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Правоохоронні органи відіграють ключову роль у забезпеченні національної безпеки та оборони України. Вони виконують функції запобігання, припинення та розслідування правопорушень, що загрожують державній безпеці. Аналіз законодавства свідчить про широкий спектр суб'єктів, що здійснюють правоохоронну діяльність, зокрема поліцію, прокуратуру, антикорупційні органи та військові формування [2]. Тобто, діяльність правоохоронних органів розглядається не лише як охорона громадського порядку, а як ключовий елемент забезпечення національної безпеки та оборони держави. До системи реалізації правоохоронної функції віднесено різнопрофільні інституції – від класичних (поліція, прокуратура) та спеціалізованих (антикорупційні органи) до органів оборонного сектору (військові формування).

Як зазначає В.Я. Тацій, поняття «правоохоронні органи» є одним із найбільш невизначених в українському правознавстві, внутрішньо суперечливим і надмірним за обсягом. Це поняття також відрізняється своєю безпредметністю у Конституції та законах України, відсутністю суб'єктного складу, у зв'язку з чим виникає певна конкурентність термінів – «правоохоронні органи», «правозахисні органи», «органи кримінальної юстиції» [3].

У результаті широкого тлумачення правоохоронної функції до правоохоронних органів включаються майже всі органи виконавчої влади, які тією чи іншою мірою займаються виконанням правоохоронних функцій, тобто так чи інакше правоохоронною діяльністю. Отже, критерієм виокремлення правоохоронних органів не може бути виконання правоохоронних функцій, оскільки вони так чи інакше здійснюються майже всіма державними органами, насамперед органами виконавчої влади [3]. Критерієм виокремлення правоохоронного органу має виступати не просто участь у забезпеченні правопорядку, а наявність у його працівників спеціального правового статусу, що наділяє їх повноваженнями щодо застосування заходів державного примусу (фізичного впливу, спеціальних засобів, зброї), проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування або процесуального керівництва. Саме наявність таких надзвичайних повноважень підвищує ризики для їхнього життя та здоров'я під час виконання службових обов'язків і вимагає

особливого рівноважного кримінально-правового захисту (зокрема, за ст.ст. 345, 348 КК України).

Дослідження механізмів протидії злочинним посяганням на працівників правоохоронних органів вимагає першочергового аналізу їхнього правового статусу в системі національної безпеки України. Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» [4], правоохоронні органи є невіддільною складовою сектору безпеки і оборони. А саме, у п. 16 ст. 1 Закону зазначено, що «сектор безпеки і оборони - система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України» [4].

Слід зазначити, що запровадження правового режиму воєнного стану суттєво розширило їхні адміністративно-правові повноваження та функціональні обов'язки. Крім традиційного підтримання публічного порядку, на особовий склад покладено завдання з відсічі збройній агресії, проведення стабілізаційних та деокупаційних заходів, виявлення диверсійно-розвідувальних груп та фіксації воєнних злочинів. Таке розширення функцій об'єктивно підвищує ризики для життя та здоров'я працівників, перетворюючи їх на пріоритетну ціль для протиправних дій.

Аналіз статистичних даних МВС України та Офісу Генерального прокурора за період дії воєнного стану (2022–2026 рр.) демонструє стійку тенденцію до збільшення кількості кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади. Зокрема, кількість зареєстрованих злочинів за ст. 345 КК України («Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу») зросла в середньому на 18–22% порівняно з довоєнним періодом. Найвищий рівень динаміки таких протиправних діянь фіксується у прифронтових регіонах та областях із високою концентрацією мобільних і стаціонарних блокпостів. Своєю чергою, кількість посягань на життя правоохоронців та військовослужбовців (ст. 348 КК України) корелює із загальним збільшенням фактів незаконного обігу вогнепальної зброї, що підтверджує пряму загрозу для стабільності внутрішнього безпекового контуру держави [5]. Водночас системний аналіз сучасної судової практики виявляє суттєві труднощі під час кримінально-правової кваліфікації зазначених діянь. Гострим правозастосовним питанням залишається відмежування посягання на життя правоохоронця чи військовослужбовця (ст. 348 КК України) від злочинів проти встановленого порядку проходження військової служби, а також від зазіхань із боку комбатантів ворога чи диверсійно-розвідувальних груп, що підлягають кваліфікації за ст. 438 («Порушення законів та звичаїв війни») або ст. 111 («Державна зрада») КК України. Судова практика схиляється до того, що вирішальним критерієм застосування ст. 348 КК України виступає загально-кримінальний або особистий мотив нападника, а не участь у веденні бойових дій у складі збройних формувань держави-агресора.

У межах вузького підходу поняття «протидія злочинності» розглядається як одна із функцій держави, що реалізується у процесі здійснення останньої своєї політики [6]. За такого підходу протидія злочинності обмежується переважно діяльністю спеціально уповноважених державних суб'єктів (насамперед органів кримінальної юстиції та правоохоронних органів), які застосовують правові, оперативно-розшукові, кримінально-процесуальні та кримінологічні заходи з метою виявлення, припинення та розслідування злочинних діянь.

Водночас у реаліях воєнного стану вузьке розуміння протидії злочинності зазнає суттєвої трансформації. В умовах війни ця державна функція перестає бути суто правоохоронною – вона безпосередньо інтегрується в систему забезпечення оборонно-безпекового потенціалу держави. Оскільки посягання на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів під час виконання ними службових обов'язків паралізують функціонування органів державної влади у критичних регіонах (на блокпостах, у прифронтових зонах, під час забезпечення заходи комендантської години), протидія цим злочинам перетворюється з локального кримінально-правового завдання на стратегічний напрям державної політики у сфері національної безпеки.

Кримінально-правовий захист правоохоронців у сучасних реаліях забезпечується переважно статтями 345 та 348 КК України. Системний аналіз сучасної судової практики свідчить, що застосування цих норм в умовах воєнного стану має суттєві особливості, а саме:

Трансформація поняття «виконання службових обов'язків». Якщо в мирний час діяльність правоохоронця обмежувалася стандартними патрульними чи слідчими функціями, то сьогодні виконання обов'язків охоплює чергування на блокпостах, евакуацію населення під обстрілами та службу в районах, наближених до лінії фронту. Будь-яке насильство або погрози у цих обставинах мають кваліфікуватися за ст. 345 КК України, оскільки вони паралізують діяльність органу влади у критичний для держави момент.

Проблеми розмежування загально-кримінальних правопорушень та воєнних злочинів. Гострим питанням правозастосування є відмежування посягання на життя правоохоронця (ст. 348 КК України) від дій комбатантів ворога чи диверсантів (що охоплюється ст. 438 КК України «Порушення законів та звичаїв війни» або ст. 111 КК України «Державна зрада»). Судова практика схиляється до того, що ст. 348 КК України застосовується тоді, коли нападник є цивільною особою або діє з особистих/загально-кримінальних мотивів (наприклад, супротив під час законної перевірки документів чи транспортного засобу).

Окремої уваги заслуговують кримінологічні чинники, які стимулюють агресію проти правоохоронців під час війни. Головними серед них є: надмірний обсяг нелегальної зброї та боєприпасів в обігу, що підвищує летальність нападів; високий рівень психологічного напруження та стресогенності суспільства, який часто провокує невмотивовану або гіпертрофовану агресію під час банальних перевірок на блокпостах; спроби дестабілізації правопорядку всередині країни, коли напади на поліцейських координуються або стимулюються ворожими спецслужбами для створення ілюзії хаосу.

З огляду на це, чинний превентивний потенціал санкцій ст.ст. 345 та 348 КК України потребує посилення. Оскільки посягання на правоохоронця в умовах війни є прямим посяганням на внутрішню безпеку держави, доцільно розглянути питання про внесення змін до КК України, де вчинення цих злочинів «в умовах воєнного стану» виступатиме окремою кваліфікуючою ознакою (обставиною, що обтяжує покарання), за аналогією з майновими злочинами. Адміністративно-правова ж превенція має зосередитися на вдосконаленні тактико-спеціальної підготовки особового складу, забезпеченні бодікамерами та чіткими алгоритмами дій у кризових ситуаціях.

Аналізуючи стан кримінально-правової охорони професійної діяльності працівників правоохоронних органів, М.Т. Юрків зазначає, що у Кримінальному кодексі України виявлено наявність значних проблем у регулюванні цієї сфери. Науковець зазначає: «Хоча чинний КК України передбачає норми, спрямовані на захист правоохоронців (наприклад, статті 342, 345, 348, 349), їх практичне застосування часто супроводжується труднощами через нечіткість формулювань і недостатню конкретизацію ознак правопорушень. Недостатня чіткість термінів, таких як «опір», «погроза» та «насильство», призводить до різночитань у правозастосуванні. Тому доцільно уточнити формулювання в диспозиціях цих норм для уніфікації підходів до їх кваліфікації. Наприклад, варто додати уточнення до ст. 343 щодо незаконності впливу на представників влади. Вважаємо обґрунтованими пропозиції щодо введення альтернативних видів покарання, таких як штрафи чи громадські роботи, для певних категорій правопорушень, передбачених ст. 345 і 343 КК України. Це сприятиме диференціації покарань залежно від ступеня суспільної небезпеки діяння» [7].

У контексті національної безпеки ефективність протидії злочинності вимірюється не лише кількістю винесених вироків за ст.ст. 345, 348 КК України, а насамперед спроможністю держави мінімізувати саму ймовірність виникнення таких посягань. Запобігання насильству щодо працівників правоохоронних органів в умовах воєнного стану має комплексний, багаторівневий характер і поділяється на загальносоціальний, спеціально-кримінологічний та індивідуальний рівні.

Так, загально-соціальний рівень запобігання спрямований на зниження загального рівня напруги та агресії в суспільстві, викликаної тривалою війною, стресом та економічною нестабільністю. Важливим інструментом тут є проведення інформаційних та просвітницьких кампаній. Держава має чітко комунікувати, що правоохоронець на блокпосту чи на вулиці є гарантом внутрішньої стабільності, а спротив його законним вимогам – це дія, яка послаблює країну зсередини. Підвищення рівня правової культури громадян та поваги до інститутів публічної влади є базовим запобіжником проти невмотивованого насильства.

Щодо спеціально-кримінологічного рівня, слід зазначити, що він передбачає усунення конкретних умов та чинників, які безпосередньо полегшують учинення нападів. Основним вектором у реаліях воєнного часу є жорсткий контроль за обігом вогнепальної зброї, вибухівки та боєприпасів. Масштабні заходи МВС щодо виявлення нелегальних каналів постачання зброї із зони бойових дій до тилових регіонів автоматично зни-

жують ризик того, що під час банальної перевірки документів зловмисник застосує летальну зброю проти поліцейського чи прикордонника. Сюди ж належить кримінальний аналіз та прогнозування: виявлення «зон ризику» (прифронтові смуги, комендантська година, місця скупчення людей) та посилення там правоохоронної присутності.

На індивідуальному рівні запобігання безпосередньо стосується діяльності самих правоохоронних органів та підготовки особового складу. У такому випадку, превентивні заходи на цьому етапі базується на трьох елементах:

Психологічна підготовка: навчання працівників навичкам деескалації конфліктів, що дозволяє нейтралізувати конфлікт із правопорушником, не доводячи справу до фізичного насилля.

Своєчасне прогнозування небезпеки: чітке дотримання тактичних інструкцій під час зупинки транспортних засобів, перевірки документів чи затримання осіб. Працівник правоохоронних органів має завжди перебувати у стані тактичної готовності, правильно обирати дистанцію та сектор огляду.

Технічна захищеність: використання сучасних засобів індивідуального бронезахисту, якісного освітлення на блокпостах у нічний час та засобів примусової зупинки транспорту.

Виходячи з цього, запобігання посяганням на життя та здоров'я працівників правоохоронних органів в умовах війни має змістити фокус на випередження загроз. Інтеграція психологічних тренінгів, технічної модернізації та контролю за обігом зброї дозволить створити безпечне середовище для виконання службових обов'язків тими, хто забезпечує національну безпеку держави.

О.С. Тарасенко підкреслює, що враховуючи сучасні виклики, необхідно підвищувати ефективність правоохоронної системи, розвивати законодавчі ініціативи та зміцнювати взаємодію між правоохоронними органами. В цілому, для посилення національної безпеки необхідне комплексне реформування системи правоохоронних органів та впровадження сучасних методів управління [2].

Висновки. Отже, в умовах воєнного стану правоохоронні органи є фундаментальним елементом сектору безпеки і оборони України. Критерієм їх виокремлення виступає спеціальне функціональне призначення - безпосередня протидія загрозам внутрішній безпеці держави, відсіч збройній агресії, проведення стабілізаційних заходів та фіксація воєнних злочинів. Однак, підвищення навантаження та розширення адміністративно-правових повноважень правоохоронців у період воєнного стану спричинили зростання кількості посягань на їхнє життя, здоров'я та авторитет (зокрема, за ст.ст. 345, 348 КК України). Ефективний кримінально-правовий захист працівників правоохоронних вимагає усунення норм-прогалин у КК України зокрема, визнання вчинення злочинів проти працівників правоохоронних органів «в умовах воєнного стану» як окрему кваліфікуючу ознаку або обставину, що обтяжує покарання.

Загалом, комплексна реформа правоохоронної системи, усунення законодавчих прогалин та зміцнення міжвідомчої взаємодії є запорукою посилення національної безпеки України в особливий період.

Список літератури:

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

2. Тарасенко О.С. Роль правоохоронних органів у забезпеченні державної безпеки під час особливого періоду: кримінально-правові аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал,* 2024. № 10. С. 673–676. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-10/161

3. Тацій В.Я. Визначення поняття та системи правоохоронних органів у концепції змін до Конституції України (концептуальні підходи). *Право України*. 2012. № 11-12. С. 233–240.

4. Про національну безпеку України : Закон України 21.06.2018 № 2469-VIII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text.

5. Статистична інформація про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html.

6. Валуйко О.М., Дручек О.В. Протидія злочинності: до питання про структуру та зміст термінопоняття. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (21 жовтня 2022 року) / упор. Л.В. Павлик, У.О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2022. С. 95–99.

7. Юрків М.Т. Проблемні питання кримінально-правової охорони професійної діяльності працівників правоохоронного органу у Кримінальному кодексі України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право.* 2025. Випуск 87, частина 3. С. 364–369. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.3.55

Tesliuk I. O. COUNTERACTING CRIMINAL ATTACKS ON THE LIFE AND HEALTH OF LAW ENFORCEMENT OFFICERS UNDER MARTIAL LAW

The article provides a comprehensive scientific analysis of the theoretical foundations and practical aspects of countering criminal attacks on the life and health of law enforcement officers under martial law as a fundamental factor in ensuring the national security of Ukraine.

It is found that under the legal regime of martial law, the functional purpose of law enforcement agencies has expanded from the traditional maintenance of public order to direct participation in repelling armed aggression, carrying out stabilization measures and recording war crimes. The statistical dynamics of the growth of crimes under Articles 345, 348 of the Criminal Code of Ukraine in 2022–2026 are analyzed. The key criminological factors of increased risk are outlined: a significant amount of illegal weapons in circulation, high psycho-emotional tension in society and targeted destabilizing actions of the enemy. Particular attention is paid to the theoretical debatability of the concept of «law enforcement agencies» and the definition of their specific subject composition in the security and defense sector system.

The need to adapt the norms of the Criminal Code of Ukraine to the realities of wartime is substantiated. It is proposed to recognize the commission of crimes against law enforcement officers «under martial law» as a separate qualifying feature (a circumstance that aggravating punishment), the composition of the crime under Article 348 of the Criminal Code of Ukraine and war crimes (Article 438 of the Criminal Code of Ukraine) are delimited, and the expediency of clarifying the dispositions of articles and differentiating punishments is also argued. It is proved that countering encroachments should be based on a three-level system of prevention (general social, special criminological and individual). Attention is focused on the importance of improving tactical and special training, psychological training and technical protection of personnel during the performance of official and combat tasks.

It is emphasized that effective criminal legal protection of law enforcement officers requires the elimination of gaps in the Criminal Code of Ukraine, in particular, the recognition of crimes against law enforcement officers «under martial law» as a separate qualifying characteristic or circumstance that aggravating punishment.

Keywords: *law enforcement agencies, national security, state security, martial law, crime prevention, criminal legal countermeasures, attacks on life and health.*

Дата першого надходження статті до видання: 18.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 04.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 18.11.2026